

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

แก่นใจ แก่นธรรม

หลักของการปฏิบัติที่ท่านพาดำเนินมาในครั้งพุทธกาล เป็นปฏิบัติที่สวายนามมาก การปฏิบัติก็เพื่อแก่นธรรมเนื้อธรรมล้วน ๆ กิริยาอาการที่ท่านแสดงออกล้วนแล้วแต่เป็นอาการของผู้แสวงธรรม ผู้จะสังหารสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรม ที่อยู่ของท่านก็คือป่าคือเขาลำเนาไพร อาหารปัจจัยเครื่องอาศัยก็อด ๆ อยาก ๆ ขาด ๆ แคลน ๆ เครื่องนุ่งห่มใช้สอยส่วนมากมีแต่บังสุกุล เทียวหาซั๊กผ้าบังสุกุลที่เขาทิ้งแล้วตามป่าช้าบ้าง ตามถนนหนทางบ้างมาใช้ ส่วนยานั้นรู้สึกจะมีน้อยมาก รวมแล้วมีแต่เรื่องขาด ๆ ขิ้น ๆ พอดีกับเป็นเครื่องเปิดทางให้ธรรมได้งอกเงยขึ้นมาได้ เพราะการปฏิบัติสะดวก เนื่องจากสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ไม่ทับถม

สถานที่อยู่ก็สงบสงัด มีแต่ป่าแต่เขาโดยมาก และท่านมุ่งหน้ามุ่งตาเพื่ออย่างนั้น เครื่องนุ่งห่มใช้สอยไม่มีอะไรมีคุณค่ามีราคา พอที่จะสะดุดตาสะดุดใจแห่งโจรมารทั้งหลายให้คิดอยากได้ มารบกวณหรือเบียดเบียนพระเณรให้ได้รับความลำบาก ท่านออกมาจากสกุลใดมีเจตนาเป็นอันเดียวกัน คือเพื่อแสวงหาธรรม กำจัดกิเลสไปในขณะเดียวกัน การอยู่ก็เพื่อความเพียร คือทำต่อสิ่งที่ เป็นข้าศึกต่อธรรมอยู่โดยสม่ำเสมอ ยืนก็มีความเพียร เดิน นั่ง นอน เต็มไปด้วยความพากเพียร เพื่อกำจัดสิ่งที่ เป็นข้าศึกต่อธรรมซึ่งมีอยู่ภายในใจนั้น

การงานอะไรไม่มีมากมาย เพราะสิ่งนั้นเป็นเพียงกระพี้หรือเครื่องอาศัยที่เรียกว่าปัจจัยเครื่องอุดหนุนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นแก่นเป็นสารเป็นสาระสำคัญพอที่จะให้เกิดความกังวลวุ่นวาย ถึงกับต้องจัดต้องทำเป็นเนื้อเป็นหนังขึ้นมาในวงศาสนามจริง ๆ เหมือนสมัยปัจจุบันนี้ซึ่งมีแต่สิ่งเหล่านี้ทั้งนั้นเคลื่อนไปหมด

ถ้าดูผิวเผินหรือกุลบุตรสุดท้ายดู ไม่ได้ดูแบบฉบับตามหลักที่ท่านดำเนินมาแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่าศาสนา นี้ คือตึกรามบ้านช่อง คือวัดวาอาวาสที่สวยงาม โบสถ์สวยงาม กุฏิที่อยู่อาศัยสวยงาม เครื่องประดับตกแต่งสวยงาม ศาสนาเลยกลายเป็นสิ่งหรูหราสวยงามนี้ไปหมด จะทำให้เกิดความเข้าใจไปเช่นนี้ ซึ่งผิดกับหลักแห่งศาสนธรรมมากมาย อันที่เป็นเนื้อเป็นหนังกลายเป็นกระพี้ อันที่เป็นเปลือกเป็นกระพี้กลายเป็นเนื้อเป็นหนัง เป็นจุดสนใจของผู้ปฏิบัติหรือผู้นับถือพระศาสนาปฏิบัติศาสนาไปเสีย

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องหรูหราเพียงทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่ไม่หรูหราซึ่งธรรมภายในใจ ก็ไม่ผิดอะไรกับโลกที่เขาอยู่กัน เพราะธรรมเกิดขึ้นไม่ได้ภายในจิตใจ เนื่องจากกิเลสถลองอยู่ทั้งวันทั้งคืนบนหัวใจของพระของเณรเราแต่ละดวง

ๆ นั้น เนื่องจากไม่มีโอกาสที่จะเสาะแสวงหา หรือไม่สนใจที่จะกำจัดสิ่งเหล่านั้นออก พอให้ธรรมได้งอกเงยขึ้นบ้างแม้เล็กน้อย เช่น สมถธรรมก็ยังดี

ในครั้งพุทธกาลท่านถือเป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ ฟังเป็นฟังตายกับธรรมเท่านั้น ไม่ได้ฟังเป็นฟังตายกับอาหารปัจจัย ๔ เหล่านี้ แม้จะอาศัยมันอยู่เรื่อยมาก็ตาม ตามสภาพของธาตุขันธ์ที่จำต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้ แต่จิตใจของท่านมุ่งมั่นต่ออรรถต่อธรรมต่อการประพฤติปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็นภัยอยู่ในจิตใจตลอดเวลา ดังนั้นผลจึงปรากฏขึ้นว่าท่านองค์นั้นสำเร็จพระโสดา ท่านองค์นั้นสำเร็จพระสกิทาคา ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมล้วน ๆ ท่านองค์นั้นสำเร็จพระอนาคา ท่านองค์นั้นสำเร็จพระอรหัตผลอยู่ในป่านั้น ในเขาลูกนั้น ในถ้ำนั้น ในเงื้อมผานั้น ในป่าช้าป่าชฎนั้น ๆ ด้วยอิริยาบถยืนบ้าง เดินบ้างนั่งบ้างนอนบ้าง เพราะความพากเพียรของท่านตามแต่สะดวกในอิริยาบถอื่นใด หรือพอเหมาะที่จะได้บรรลุด้วยความเพียรในท่าใดอิริยาบถใด ท่านตัดทวงมรรคผลนิพพานเข้าสู่ใจเป็นลำดับลำดับ จนกลายเป็น สงฆ์ สรรณิ คัจฉามิ ของพวกเราเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้

นี่เป็นทางดำเนินของท่านที่เป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ ในครั้งพุทธกาล นี่คือนเนื้อจริง ๆ ของศาสนธรรม แก่นจริงของศาสนธรรม ต้องเป็นแก่นไปจากปฏิบัติทาทาเครื่องดำเนิน ถ้าปฏิบัติเป็นแก่นเป็นสาระสำคัญด้วยเจตนาของผู้บำเพ็ญแล้ว ผลจะต้องเป็นแก่นออกมาโดยลำดับลำดับ เช่น แก่นพระโสดา สกิทา อนาคา อรหัตตอรหัต จนวิมุตติ หลุดพ้น ล้วนแล้วแต่แก่นเป็นชั้น ๆ เข้าไป

นี่กำลังหลงเงี้ยวเต็มที่แล้วเวลานี้สำหรับพวกเราผู้นับถือพระพุทธศาสนาและปฏิบัติศาสนา เห็นสิ่งที่โลกได้ยินสิ่งที่โลกชมเชยว่าเป็นของดีมีค่าไปตามกระแสของโลก แล้วธรรมจะมีคุณค่าได้ที่ไหน ถ้าไม่ตั้งปัญหาถามตัวเองเช่นนี้เราจะไม่มีทางออก จะจมอยู่กับสิ่งที่โลกทั้งหลายจมตลอดไป

โลกจมกับอะไร รูปคือวัตถุต่าง ๆ เต็มแผ่นดิน นี่ก็เป็นสิ่งที่ให้จิตจมลงได้กับสิ่งเหล่านี้ เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสแต่ละอย่าง ๆ ยิ่งปรุงยิ่งแต่งยิ่งผลิตขึ้นมามากมาย กายกอง แม้สิ่งที่สุตวิสัยของมนุษย์เรามาตั้งเต็ม ซึ่งไม่คาดไม่ฝันว่าจะมีจะปรากฏขึ้นมา ก็ปรากฏขึ้นแล้ว เวลานี้ดาษตื่นและเป็นเครื่องสังหารคนได้เป็นอย่างดี ยิ่งนักบวชด้วยแล้วและสมัครใจด้วยแล้วก็ยิ่งไปใหญ่ เห็นไหมวิทย์ โทรทัศน์ ทิวที่เวอะอะไร เป็นยังไง เราไม่คาดไม่ฝันว่าสิ่งเหล่านี้จะมี วิดีโอวิดีโอเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นแก่นอันสำคัญ ๆ ที่จะเป็นเครื่องสังหารจิตใจของนักบวชเราได้เป็นอย่างดีหาที่ขัดที่แย้งไม่ได้ ถ้าไม่เอาธรรมเข้าไปขัดไปแย้งไปปราบปรามมัน นี่ละคำว่าจม จมอยู่กับสิ่งทั้งหลายที่โลกเขาจม พระเราก็จมอยู่กับสิ่งเหล่านี้ เพราะยึดกับสิ่งเหล่านี้จะไม่ให้จมได้ยังไง

เรื่องของธรรมต้องทวนกระแส ฝืนสิ่งที่ใจของเราชอบซึ่งเป็นเหมือนกับโลกทั้งหลาย ตาก็ฝืน สิ่งที่เป็นข้าศึกไม่ดู อยากดูเท่าไรก็ตาม เพราะความอยากนั้นเป็นภัยที่จะทำให้ดูให้เห็นเพิ่มภัยเข้าไปอีก อยากได้ยินก็เป็นภัยที่จะเพิ่มสิ่งที่ได้เห็นได้ยินนั้นเป็นภัยเพิ่มขึ้นไปโดยลำดับลำดับ คิดในสิ่งเหล่านี้ก็เป็นภัย ความอยากคิดเป็นต้นเหตุแห่งภัย ความพอใจในการคิดกับสิ่งที่จะติดจมทั้งหลายเหล่านี้ ก็ยิ่งเพิ่มภัยขึ้นภายในจิตใจ

การที่ภัยเกิดขึ้นจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ซึ่งออกมาจากทางใจซึ่งเป็นตัวหยาบอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ จะเป็นมรรคผลนิพพานที่ไหนกัน ถ้าไม่ใช่คลังกิเลสเต็มหัวใจ เพราะการสั่งสมอยู่ไม่หยุดไม่ถอยนี้เท่านั้น แล้วจะเห็นมรรคผลนิพพานที่ไหน ศาสนาก็มีแต่เพียงตัวหนังสือที่เขียนไว้ว่าบาปบุญว่านรกสวรรค์ว่าธรรม เช่น สมถธรรม วิปัสสนาธรรม วิมุตติธรรม ก็มีแต่ชื่อในตัวหนังสือ ไม่มีลวดลายปรากฏในผู้ปฏิบัติธรรม ในพระในเณรของเราเลย แล้วจะหาผลเป็นธรรมเหล่านี้ขึ้นมาได้อย่างไร ลวดลายก็คือปฏิบัติทาเครื่องดำเนินไม่มีในจิตใจ แล้วมรรคผลนิพพานจะแหวกแนวมาเกิดโดยหาเหตุผลไม่ได้ได้อย่างไร

สุดท้ายศาสนาก็มีแต่วัตถุ วัตถุอาวาสเป็นศาสนา โบสถ์วิหารสวยงามหรูหรา เป็นศาสนา สถานที่อยู่อาศัยปัจจัยทุกอย่างทุกอย่าง หน้าที่การงานยุ่งเหยิงวุ่นวายเหมือนกับโลกเขาทั่ว ๆ ไปเป็นศาสนาไปเสียหมด คำว่าเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา การรักษาทวารของตนซึ่งเป็นตัวภัย ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ไม่มีความสนใจที่จะรักษาแล้วภัยจะระงับดับลงได้และธรรมจะงอกเงยขึ้นได้อย่างไร

นี่ละที่ว่าศาสนามีแต่ชื่อ ออกจากมีแต่ชื่อก็มีแต่วัตถุเต็มไปหมด ธรรมแท้ที่พระพุทธเจ้านำมาประกาศสอนโลกจากพระทัยที่บริสุทธิ์นั้น จะไม่มีทางปรากฏในใจของผู้ไม่สนใจใฝ่ต่อการปฏิบัตินั้นได้เลย เราจะสมัครในทางไหนเราเป็นนักปฏิบัติ ถ้าสมัครในธรรมทั้งหลายที่ว่าบริสุทธิ์ล้วน ๆ อันเป็นธรรมแท้ภายในพระทัยพระพุทธเจ้านั้น เราก็ดำเนินตามปฏิบัติที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วอย่างไร เต็มสติกำลังความสามารถของเราธรรมเหล่านั้นก็จะค่อยงอกค่อยงายค่อยแตกแขนงขึ้นมา ปรากฏให้รับรู้ได้เห็นภายในจิตใจ ไม่มีสักแต่ว่าชื่อของธรรม เช่น สมถธรรม เป็นต้น ความสงบภายในจิตใจก็จะเริ่มปรากฏขึ้นมา เพราะสมาธิภาวนาเดินจงกรมด้วยการชำระจิตใจ การระงับดับสิ่งที่เป็นภัยทั้งหลาย แล้วเปิดทางให้ธรรมมีสมถธรรม เป็นต้นได้เกิดขึ้น สมถธรรมที่เป็นธรรมแท้ก็จะปรากฏขึ้นภายในจิตใจ

นี่ศาสนาเป็นอย่างนี้ เลยรู้ อ้อ นี่เริ่มได้เห็นศาสนาแล้ว ท่านว่าสมถธรรม เช่นสมาธิซึ่งเคยได้ยินแต่ชื่อ ไม่เห็นองค์ของสมาธิที่แท้จริงเลย แต่ได้ปรากฏขึ้นแล้วภายใน

ใจของเรา ใจของเราเคยพุ่งชนรำคาญมาตั้งแต่ไหนแต่ไร ไม่เคยคาดเคยฝันว่าจะได้รู้
 ได้เห็นความสงบเช่นนี้ ก็ได้ปรากฏขึ้นแล้วด้วยวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ของเรา นั้น

คำว่าสมถธรรมก็มีความเจริญออกเงยขึ้นโดยลำดับ ตั้งแต่สมถะอ่อน ๆ เช่น
 ขณิกสมาธิ ก็ค่อยแนบแน่นเข้าไป ๆ เพราะการบำรุงส่งเสริมของเรา การระมัดระวัง
 รักษาสิ่งที่เป็นภัยที่จะมาก่อจนทำลายจิตใจ ให้มีแต่สติปัญญาระมัดระวังรักษาใจอยู่
 เสมอ บังคับใจไม่ให้คิดไปในสิ่งที่เลวร้ายทั้งหลายอันจะเป็นภัยต่อจิตใจ และบังคับจิต
 ให้เข้าสู่ธรรมอันเป็นแดนแห่งความสงบ เช่น กำหนดภาวนาบทใดก็ตาม ให้มีความรู้
 ความเห็นความเข้าใจจดจ่ออยู่กับบทแห่งการภาวนาของตนนั้น

ธรรมแท้คือเริ่มตั้งแต่สมาธิธรรม สมถธรรมก็จะปรากฏขึ้นมา จิตที่เคยหมุ่นตัว
 เป็นกัณฑ์ก็จะกลายเป็นจิตที่นิ่งจิตที่สงบ จิตที่สะอาดผ่องใสขึ้นมาให้เห็น นี่คือผล
 แห่งธรรมหรือว่าธรรมแท้ได้เริ่มปรากฏแล้ว แม้จะยังไม่ถึงวิมุตติหลุดพ้นก็ตาม นี่ก็คือ
 ธรรมแท้ ได้แก่สมาธิธรรมซึ่งปรากฏแล้วภายในจิตใจของเรา แน่ และบำรุงส่งเสริมอยู่
 โดยสม่ำเสมอ สมาธิธรรมนี้จะมีกำลังกล้า และจะทำความสงบรุ่มเย็นให้ปรากฏแก่ตัว
 ของเราใจของเรายิ่งขึ้น จนแนบแน่นละเอียดสุขุม

ภายในใจมีแต่ความสงบความรุ่มเย็น ความผ่องใส และเป็นโอฆารสอันสำคัญที่
 จะให้จิตได้เต็ม ให้ได้อยู่พื้งพื้งกับสมถธรรมนั้น และปล่อยวางอารมณ์ทั้งหลายซึ่งเคย
 หิวโหยหรือเคยถูกกิเลสผลักดันออกไปให้อยากรู้อยากเห็น อยากสัมผัสสัมพันธ์สิ่งนั้น
 สิ่งนี้ เบาลงไป ๆ สิ่งเหล่านั้นจางลงไป เพราะโอฆารสแห่งธรรมได้แก่สมถธรรมเป็นที่
 ดุดเต็มของใจ เป็นที่พื้งพื้งของใจแล้ว นั้น ใจที่เคยว่าวุ่นขุ่นมัวก็สงบตัวลงมา เพราะถูก
 กับยาคือธรรมโอสธ นี่คือธรรมแท้

ครั้งพุทธกาลท่านเห็นธรรมแท้ท่านรู้ธรรมแท้ด้วยการปฏิบัติดังที่กล่าวมานี้ นี้
 คือศาสนธรรมคือธรรมแท้ พุดถึงเรื่องปัญญาคือความพินิจพิจารณา ความไตร่ตรอง
 ตามสภาวะธรรมทั้งหลายให้ถูกต้องตามแนวทางที่พระองค์ทรงสอนไว้ แยกแยะอย่างไร
 จึงเป็นปัญญา ปัญญาคือความเฉลียวฉลาด ท่านให้ถือจุดไหนเป็นสถานที่ทำงาน งาน
 นั้นคืออะไร สถานที่เมื่อรวมตัวแล้วก็ได้แก่สกลกายของเราทุกคนรวมอยู่ในนี้ เรียกว่า
 สติปัญญา ๔ แห่ง อริยสัจ ๔ แห่ง รวมอยู่ในเบญจขันธ์พร้อมทั้งจิตใจของเรา และใน
 เบญจขันธ์แต่ละอย่างแต่ละสัต์แต่ละบุคคล พร้อมทั้งจิตใจของเขานั้นก็เป็นสัจธรรม
 แต่ละอย่าง ๆ

เราจะพิจารณาแยกแยะให้เห็นตามความจริงของสัจธรรมที่ประกาศสอนไว้อย่าง
 ไร หรือตามความจริงแห่งสติปัญญา ๔ ที่ท่านสอนไว้อย่างไร นั้นเรียกว่าปัญญา คือ
 พิจารณาคลี่คลายดูสกลกายของเรามีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น นี่คืองานของพระ

งานของผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น เวลาบวชที่แรกอุปัชฌาย์ท่านก็มอบงานให้ทุก ๆ องค์ ไม่เคยมีองค์ใดนับแต่สามเณรขึ้นมาที่ว่าไม่ได้งาน ๕ ชั้นนี้มาปฏิบัติมาดำเนิน หรือมาทำ ได้ทุกรายไป เช่น เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ผม ขน เล็บ ฟัน หนั่ง นี่คืองาน

จับเอาผมหรือขนหรือเล็บหรือฟันหรือหนั่งส่วนใดส่วนหนึ่งขึ้นมาพิจารณา คลี่คลายดูให้เห็นตามสภาพของมัน อย่าให้กิเลสมันขัดมันแย้งมันจุกมันลากไปหาความเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นของสวยของงาม เป็นที่น่ารักใคร่ชอบใจ แต่พิจารณาตามความเป็นจริงของสภาพนี้ เพราะธรรมคือความจริง ไม่มีแง่มองเหมือนกิเลสซึ่งมีร้อย สิ้นพันคม คอยเชือดคอยเฉือนจิตใจของเราอยู่ตลอดเวลา ไม่ให้เป็นไปเช่นนั้น

ให้พิจารณาตามหลักความจริงลงไป ผมเป็นยังงี้ สถานที่เกิดที่อยู่ของผมเป็น ยังงี้ ผมแต่ละเส้น ๆ นั้นหรือคือเรา นั้นหรือสวยงาม ผมของเราก็มี ผมเขาก็มี เป็นสิ่งที่สวยงามน่ารักใคร่ยินดีที่ตรงไหนผมเป็นเส้น ๆ นั้น และที่เกิดของมันเกิดในสถานที่ สะอาดหรือสถานที่สกปรกโสโครก หรือสถานที่วิเศษวิโสมาจากโลกใดแดนใด มันก็เกิด บนศีรษะบนเนื้อบนกายของเรา ซึ่งพื้นฐานแห่งความปฏิภูลอยู่แล้ว จะเอาความสวยงามความวิเศษวิโสมาจากไหนอันผมอันขนเล็บฟันเหล่านี้ เพราะอยู่กับสิ่งที่สกปรก โสมนเต็มตัวอยู่แล้ว

หนั่งก็เหมือนกัน หุ้มห่อของสกปรกเอาไว้จะสวยงามที่ตรงไหน น่ารักใคร่ชอบใจที่ตรงไหน นำกำหนดยินดีที่ตรงไหน วิเศษวิโสที่ตรงไหน นี้เรียกว่าปัญญาคลี่คลายดู จะเป็นอวัยวะส่วนใดก็ตามขอให้ถนัดภายในจิตเกิด กำหนดพิจารณาให้มันซึมซาบ เข้าไป ๆ สู่หลักความจริง ไม่ให้กิเลสมาแย้งมาขัดเข้าไปสู่ความจอมปลอมของมัน ว่าสวยว่างามว่าจริงถาวรก็แล้วกัน ให้จับหลักนี้เอาไว้ภายในจิตใจ นี่ท่านเรียกว่าปัญญา

เวลาพิจารณาก็ให้พิจารณาจริง ๆ ดังที่กล่าวนี้ จะเป็นผมเป็นขนเป็นเล็บเป็น ฟันเป็นหนั่ง หรือเนื้อเอ็นกระดูกตลอดอวัยวะทุกสัดทุกส่วนซึ่งมีสภาพเหมือน ๆ กันหมด เอ้า พิจารณาให้เห็นชัดเจนตามความจริงนี้ ท่านเรียกว่าปัญญา คือสอดส่องมอง ลงไปตามหลักความจริง เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนตามความเป็นจริงของสิ่งที่มีอยู่ด้วย ปัญญา ที่นี้ความยึดมั่นถือมั่น ความสำคัญผิดว่าเป็นเราเป็นของเรา ที่เป็นของสวยของ งามก็จะพังทลายลงไป ความยึดมั่นถือมั่นก็ไม่มี นั่น นี่ละเมื่อถึงความจริง พิจารณาให้ เห็นตามหลักความจริงจนเต็มสัดเต็มส่วนแล้ว อุปาทานจะหนาแน่นยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูกก็ ตามเถอะ จะไม่มีอะไรเหนือปัญญานี้ไปได้ จะถูกปัญญานี้พังทลายไปหมด นี่ท่านเรียกว่าปัญญา

เพียงเห็นสิ่งเหล่านี้ประจักษ์ด้วยปัญญาของเราเท่านั้น เราก็ได้ทราบชัดแล้วว่า ศาสนธรรมแท้คืออะไร คือปัญญาเครื่องดำเนิน นี่ฝ่ายเหตุ ฝ่ายผลก็คือความผาสุกที่ได้รับ ฝ่ายเหตุก็คือความรู้แจ้งแทงทะลุโดยทางสติปัญญา นี่ท่านเรียกว่าปัญญา ปัญญาเหล่านี้มีอยู่ที่ไหน ในหนังสือก็มีแต่ชื่อของปัญญา ท่านชี้เข้ามาในตัวของคุณคนในองค์ อริยสัจ คือกายของเราทั้งกาย ชั้นทั้งชั้น สติปัญฐาน ๔ รวมอยู่นี้หมด ปัญญาท่านชี้เข้ามาให้พิจารณาที่นี่ แนะ นั่นเป็นชื่อของปัญญา องค์ของปัญญาแท้จะเกิดขึ้นจากผู้ผลิตขึ้นมาในตัวเองนี้

พิจารณาคลีคลายดูเห็นชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปฏิกุศลโสโครก ส่วนไหนก็เหมือน ๆ กันหมด เท่าเทียมกัน ไม่มีจุดใดเป็นจุดที่บกพร่องแห่งความสกปรก มันสกปรกด้วยกัน โสมมด้วยกัน ชะล้างตลอดเวลาเหมือนกันหมด ถ้าจะพูดถึง อนิจจัง มีสภาพไต่บ้างในร่างกายนี้ที่ได้นอกเหนือไปจากกฎแห่ง อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา มันก็เท่ากันอีก แนะ จะถือว่าเป็นเราเป็นของเราที่ไหนเมื่อมีแต่ อนิจจัง ผันอยู่ตลอดเวลา หมุนอยู่ตลอดเวลา ทุกขัง ปิบัติอยู่ตลอดเวลา อนตตตา ถือเป็นสาระแก่นสารที่ไหนได้ในสิ่งเหล่านี้ เมื่อจิตได้หยั่งลงสู่ความเป็นจริงแล้วมันก็รู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้และถอนตัวออกมา ความกังวลวุ่นวาย ความหนักความหน่วง เพราะอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นอันเป็นผลของความหลงนั้น ก็ถอนตัวออกมาได้ด้วยปัญญา นี่ละธรรมแท้ พิจารณาอย่างนี้

เมื่อปัญญาธรรมมีแล้ว วิมุตติธรรมจะเห็นความสามารถไปได้อย่างไร เพราะปัญญาธรรมนี้เพื่อวิมุตติธรรมโดยตรงอยู่แล้ว แทงทะลุเข้าไป ๆ จนกระทั่งถึงความหมดจดปล่อยวางได้หมดโดยสิ้นเชิง นับตั้งแต่รูปคือร่างกายของเรา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แทงทะลุเข้าไปหมดจนกระทั่งรวงรังของอวิชชาที่ฝังจมอยู่ภายในใจ ถูกพังลงด้วยมหาสติมหาปัญญาที่ทันสมัยจนไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่แล้ว ก็เลสจะอยู่ได้ยังไง และมรรคผลนิพพานทำไมจะไม่รู้ไม่เห็น ทำไมจะไม่เป็นขึ้นจากใจที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วจากกิเลสทั้งหลาย นั้น

นี่ละคือว่าธรรมแท้เป็นอย่างนี้ และลวดลายของผู้ปฏิบัติก็คือปฏิบัติดำเนินให้เป็นไปตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ ไม่หวั่นไม่ไหวไม่โยกไม่คลอน มีความหนักแน่นแก่นันกรบหรือแก่นันกปฏิบัติ ทั้งอดทั้งอิมทั้งทุกข์ทั้งสุขอะไรไม่หวั่น จะพิจารณานี้ให้รู้ให้เห็นตามหลักความจริง ทำไมจะไม่รู้ได้เห็นได้ กิเลสในครั้งพุทธกาลกับกิเลสปัจจุบันนี้เป็นประเภทเดียวกัน มัชฌิมาปฏิบัติพาเครื่องปราบปรามกิเลสทุกประเภทก็เป็นประเภทเดียวกัน ผู้ปฏิบัติปฏิบัติแบบเดียวกัน ทำไมจะไปครีทำไมจะไปล้ำสมัย ทำไมจะไม่มรรคผลนิพพานแก่ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักแห่งสวางชาตธรรม เป็นไปไม่ได้

นี่เป็นเครื่องยืนยันเรื่องมรรคผลนิพพาน ไม่อยู่กับอดีตไม่อยู่กับอนาคต เช่นเดียวกับกิเลสไม่ได้อยู่กับอดีตอนาคต แต่มันอยู่ที่หัวใจคน ผังจมอยู่ที่หัวใจคน เมื่อเราปฏิบัติจ้อสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเข้าไปสู่จุดที่กิเลสมันซุ่มอยู่แล้วทำไมมันจะไม่พัง กิเลสต้องพังทลายลงไป ไม่ว่าสมัยใดกิเลสต้องพังด้วยธรรมมีสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเป็นต้น เป็นเครื่องทำลายกิเลสทั้งหลาย ไม่ใช่อดีตไม่ใช่อนาคต ไม่ใช่สถานที่โน่นที่นี้มาเป็นเครื่องทำลายกิเลส แต่เป็นธรรมดั่งที่กล่าวมานี้ต่างหากเป็นเครื่องทำลาย

ขอให้พากันทำความมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติ ให้ได้รู้ได้เห็นที่ศาสนธรรมแท้เป็นยังไง ธรรมแท้เป็นอย่างไร แล้วก็ยกเราเป็นสักขีพยานว่าผู้ปฏิบัติแท้คือใครถ้าไม่ใช่คือเรา ถ้าเมื่อคือเราแล้วใครจะเป็นผู้ทรงมรรคผลนิพพานที่กล่าวมาแล้วนี้ ถ้าไม่ใช่เราจะเป็นใคร นั่น ผู้ปฏิบัติเท่านั้นที่จะได้รู้ได้เห็นจริงในธรรมทั้งหลาย อย่าตื่นลมตื่นแล้งตื่นโลกตื่นสงสาร การตื่นนั้นเป็นเรื่องของกิเลสมันหลอกต่างหากไม่ใช่ธรรมธรรมท่านไม่ได้หลอกใคร มีแต่กิเลสทั้งนั้นแหละหลอกสัตว์โลกให้ลุ่มให้จมอยู่เวลานี้เราอย่าเข้าใจว่าสิ่งอื่นใดที่จะมาหลอกให้สัตว์โลกได้ลุ่มจมอยู่ในวัฏสงสารเกิดแก่เจ็บตาย หมุนเวียนกันอยู่ไม่มีจบมีสิ้นนี้เลย มีแต่กิเลสทั้งนั้น ร้อยทั้งร้อย พันทั้งพัน หมื่นทั้งหมื่น แสนทั้งแสน เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล เป็นตัวข้าศึกต่อใจและบังคับใจให้หมุ่นตัว ๆ อยู่ในภพน้อยภพใหญ่ตลอดมาไม่ใช่เรื่องอะไร มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งมวล

เรื่องของธรรมเป็นเครื่องปลดเครื่องปล่อย เป็นเครื่องสลัดปิดทั้งสิ่งที่เป็นภัยทั้งหลายเหล่านี้ออกจากใจโดยลำดับลำดับ จันกระทั่งสลัดปิดทั้งเสียหมดโดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือแล้ว วิมุติธรรมก็ปรากฏขึ้นมาเอง โดยไม่ต้องไปพูดถึงกาลนั้นสมัยนี้ พูดให้เสียเวลาเวลาทำไม พูดลงตรงนั้น จ้องตรงที่กิเลสมีอยู่นั้นจะได้เจอกัน ข้าศึกอยู่ตรงไหนให้ก้าวเข้าไปสู่จุดนั้นจะเจอข้าศึก ข้าศึกคืออะไรถ้าไม่ใช่สิ่งทำลายเราได้แก่กิเลสนี้พิจารณาตรงนี้นักปฏิบัติ

ศาสนาจะเหลือตั้งแต่ชื่อแต่นามแล้วนะ ผมไม่ได้หาเรื่องราว เรียนคัมภีร์เดียวกัน ใคร ๆ ก็เรียนคัมภีร์เดียวกัน เห็นอยู่ด้วยกัน ด้วยตากี้เห็นหูก็ได้ยิน อะไรเป็นของสำคัญในวงศาสนาเวลานี้ มันมีตั้งแต่วัตถุเครื่องก่อสร้างเรื่องยุ่งเหยิงวุ่นวายไปหมดเลยกลายมาเป็นเนื้อเป็นหนังเสีย ทั้ง ๆ ที่สิ่งเหล่านี้เพียงเป็นเครื่องอาศัยเท่านั้น แล้วมันมากลายเป็นเนื้อเป็นหนังขึ้นมา จะทำลายศาสนธรรมบนหัวใจ หรือถลุนใจนี้ให้แหลกไปหมดด้วยความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมตื่นสิ่งเหล่านี้ ซึ่งไม่ใช่เป็นสิ่งที่ควรตื่น ให้กระตือรือร้นในอรรถในธรรมซี

ลวดลายแสดงออกให้เป็นลวดลายของผู้จะฆ่ากิเลสหรือผู้ฆ่ากิเลส อยู่ที่ไหนให้มี สติระมัดระวังตน อย่าเสียดายความอยาก อย่ากรู้อยากเห็นอยากได้ยินนั้นได้ฟังนี้ อยากสัมผัสสัมผัสนี้ เป็นสิ่งที่เคยเป็นมาแล้วด้วยเล่ห์กลมายาของกิเลส พร้อมทั้งพิษ ของมันผลของมัน เราได้สัมผัสสัมผัสมามากแล้ว ไม่ควรจะมาสงสัยกับสิ่งเหล่านั้น ธรรมนั้นเรายังไม่เคยสัมผัสสัมผัส เอาให้ได้สัมผัสสัมผัสที่ มันต่างกันอย่างไรบ้าง เช่น สมาธิธรรม ปัญญาธรรม วิมุตติธรรม เรายังไม่เคยสัมผัสสัมผัส เอาให้สัมผัส สัมผัส ถ้าพูดถึงเรื่องความพากความเพียร กิเลสพาเพียรจนถลอกปอกเปิกจนไม่มี เนื้อมีหนังติดตัวได้ผลประโยชน์อะไร อย่างกิเลสพาเพียรนั้น ให้ธรรมพาเพียรชี่ เพียร ฆ่ากิเลส นั่นนะ

ศรัทธาเชื่อกิเลสก็เชื่อมานานแล้ว ให้หมุนตัวเข้ามาสู่ความเชื่อธรรมตามหลัก ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน เอ้า จะเป็นอย่างไร วิริยะ พยายามก็พยายาม เพียรก็ เพียรมาแล้ว ศรัทธาก็เชื่อมาแล้ว สติเคยจดจ่อต่อเนื่องไปกับสิ่งที่พาให้หลงให้จมเท่าไร ก็เคยมาแล้ว เอ้า ตั้งลงไปตรงที่จิตนี้ชี่ ตรงที่กิเลสช่องสุ่มอยู่นี้ ปัญญา เอ้า คั่นควาลง ไปพิจารณาพิจารณาไป ปัญญาเหล่านี้ได้เคยใช้มาแล้วกับโลกกับสงสาร มันเป็นเรื่อง มือของกิเลสทั้งมวลไม่ใช่เครื่องมือของธรรม ถ้าย้อนกลับเข้ามาสู่สติปัญญา ๔ และ อริยสัจ ๔ โดยความเป็นธรรมแล้ว ปัญญาจะเป็นธรรมขึ้นมาโดยลำดับลำดับและเป็น ธรรมล้วน ๆ

ปัญญาอันนี้แหละเป็นปัญญาที่จะแก้กิเลส ปัญญาตั้งที่โลกทั้งหลายเขาใช้กันนั้น ไม่ใช่ปัญญาแก้กิเลส หากเป็นเครื่องมือของกิเลส เสริมกิเลสให้เต็มหัวใจขึ้นเท่านั้น ปัญญาที่ฆ่ากิเลสจริง ๆ ต้องเป็นปัญญาที่ผลิดที่คั่นขึ้นมาหนึ่ง ด้วยการได้ยินได้ฟังเป็น อุบาย สุตมยปัญญา นั้นอันหนึ่ง จินตามยปัญญา การพิจารณาพิจารณาในอรรถในธรรมทั้ง หลาย ส่วน ภาวนามยปัญญา นี้กว้างขวางลึกซึ้งมาก ละเอียดแหลมคมมาก นี้แหละรวม ลงไปในภาวนามยปัญญา สุตะกัถิ จินตามยะกัถิ รวมลงในภาวนามยปัญญาทั้งนั้น ผล สุดท้ายจะเกิดขึ้นเองผุดขึ้นมาเอง พิจารณาตัวของตัวเองเป็นอัตโนมัติ เราไม่เคยคิดไม่เคยรู้ไม่เคยเห็น จะรู้จะเห็นขึ้นมาตามวาระของปัญญาที่มีกำลังเกรียงไกรแล้ว นี้เป็นภาวนามยปัญญาโดยแท้ นี่ละเป็นเครื่องสังหารกิเลส กิเลสหนีหายไปเพราะ ปัญญาประเภทนี้ ไม่ได้หนีหายไปเพราะปัญญาประเภททั้งหลายตั้งที่โลกเขาใช้กัน

เพราะฉะนั้นคำว่าโลกกับธรรมจึงต่างกันให้พากันเข้าใจ ให้ได้ปัญญานี้มาใช้ชี่ เป็นยังไง กิเลสจะแหลมคมขนาดไหน ปัญญานี้ยิ่งแหลมคมกว่านั้นอีก เอาให้พังทลาย ไปได้หมด มันจะหลบจะซ่อนอยู่ที่ไหนไม่พ้นปัญญานี้ไปได้เลย ถ้างปัญญานี้ได้เกิดขึ้น ด้วยหลักของภาวนามยปัญญาแล้วจะเด่นอยู่ในหัวใจ หมุนตัวตัว ๆ ไม่มีกลางวันกลาง

คืนยืนเดินนั่งนอน เว้นเสียแต่หลับเท่านั้น มีแต่การต่อสู้กับกิเลส เอ้า กิเลสหมอบตรง ไหนซุดคั่นลงไป เรียกว่าเป็นงานของปัญญา เมื่อเจอกิเลสแล้วก็เรียกว่าทำงาน ปัญญาทำงาน ฟาดฟันหั่นแหลกกั่นลงไป คำว่ามรรคผลนิพพานไม่ต้องถาม นี่ละบ่อเกิดแห่งมรรคผลนิพพานอยู่ที่จุดนี้ ที่จุดปัญญาทำงานอยู่เวลานี้ จนรู้ได้เห็นได้อย่างชัดเจน

วัตถุมันสำคัญมากนะ มันทับธรรม เหยียบย่ำทำลายธรรม มันเข้ามาทุกด้านทุกทางนั่นแหละ ธรรมเลยก้าวไม่ออก โลกเขานิยมยังงั้นพระเราก็เป็นบ้าไปกับเขานั้นซิ โดยไม่คำนึงว่าผิดถูกชั่วดีประการใด เขามีอะไรก็อยากมี แม้ที่สุดเขามีรถยนต์ก็อยากมี นั้นเห็นไหม พิจารณาซิ พระแท้มีอะไร บริหาร ๘ เป็นหลัก สมบัติของพระ นั้น บริหาร ๘ คืออะไร ก็ไตรจีวร บาตร ประคดเอว กล่องเข็ม มีดโกน เครื่องกรองน้ำ นั้น สถานที่อยู่ของพระคืออะไร รุกขมูลเสนาสน์ นิสฺสาย ปุพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวิ อุตฺสาโห กรณียโธ นี่เป็นเอกที่อยู่ของพระ นี่คือที่อยู่อันเอก นี่ละหุรฺรหาที่สุดสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมที่อยู่อันนี้หุรฺรหาโดยความเป็นธรรม หุรฺรหาโดยธรรมไม่ใช่หุรฺรหาแบบกิเลส ก็ชั้นที่ห้องที่หับก็ตามเถอะ อันนั้นไม่ได้หุรฺรหานะ เมื่อเทียบกับทางด้านธรรมะแล้ว อยู่ดีกินดีเท่าไรยังเป็นความบกพร่องทางศาสนามากเข้าโดยลำดับ ๆ

เอ้า อยู่ไม่ดีกินไม่ดี ขาด ๆ เขิน ๆ บก ๆ พร่อง ๆ แต่ความปากความเพียรไม่หยุดไม่ถอยเพื่อการฆ่าฟันชำระกิเลส นี่ความสมบูรณ์พูนผลของพระ มันตรงกันข้ามนะ ในป่าในเขาร่มไม้ชายคาที่ไหน เรือนว่าง สถานที่บำเพ็ญเพื่อฆ่ากิเลส นั้นเป็นสถานที่เหมาะสม ๆ อาหารปัจจัยขาด ๆ เขิน ๆ บก ๆ พร่อง ๆ นั่นคือความสมบูรณ์ทางด้านธรรมะ ธรรมะต้องเกิดในสถานที่ขาดแคลน ไม่ได้เกิดในสถานที่สมบูรณ์พูนผลหรือหุรฺร ๆ หฺร่า ๆ อะไร นั้นมันเรื่องของกิเลสเกิด เป็นเรื่องเพาะกิเลสให้พอกพูนขึ้นในหัวใจ แล้วก้าวขาไม่ออก จะก้าวด้วยความเพียรเขาก็จะหัก จะนั่งสมาธิเขาก็จะหัก ถ้างนอนแล้วเหมือนคนตายพระตาย จะไม่ให้ลูกก็ได้ถ้าไม่หิว นั้นถ้ากิเลสลงได้กล่อมแล้วเป็นอย่างนั้น

ให้ธรรมได้กล่อมหัวกิเลสให้มันหลับสนิท สวด กุสลา ธมฺมา กิเลสบ้างเป็นไร กุสลา ธมฺมา กุสลา ธมฺมา ฆ่ากิเลสด้วยความฉลาด นี่มีแต่กิเลส กุสลา ธมฺมา คือมันฆ่าเราด้วยความฉลาดของมัน อกุสลา เพราะความโง่ของเรา มันมีแต่อย่างนั้น เอามาใช้ชี ท่านสวด กุสลา ธมฺมา เราเรียนมาทำไม กุสลา ธมฺมา แปลว่าอะไร แปลว่าธรรมยังบุคคลให้ฉลาด นั้น อกุสลา ธมฺมา คือธรรมโง่ ทำคนให้โง่ แน่ะ อะไรที่ฉลาดก็เอามาสอนเจ้าของฝึกเจ้าของชี เมื่อนำธรรมฉลาดเข้ามาประพฤติปฏิบัติแล้ว กิเลสจะฉลาดขนาดไหนก็พังได้ด้วยความสามารถของธรรม

ถ้าพูดถึงเรื่องมรรคผลนิพพานมันสุดเอี่ยมหมดหวัง ถูกกิเลสปิดหูปิดตากำขาไม่ออก ใจที่จะคิดถึงมรรคผลนิพพานนี้อ่อนเปียกไปหมด มรรคผลนิพพานหมดแล้วสิ้นสมัยไปแล้ว ใครจะปฏิบัติไปเท่าไร ๆ ก็ไม่มีมรรคผลนิพพาน ให้มันกล่อมเอาเสียอย่างสนิททั้ง ๆ ที่คนทั้งคน พระทั้งองค์ ทำไมจึงโง่เอาขนาดนั้นวะ กล่อมกิเลสให้หลับทั้งยืนเป็นไร มันไปได้ความรู้ความฉลาดแหลมคมมาจากไหน ตั้งแต่โคตรแต่พ่อแม่ของกิเลสมันไม่เคยเห็นมรรคผลนิพพาน ทำไมมันจึงเอามรรคผลนิพพานมาอวดว่ามรรคผลนิพพานไม่มีได้วะ นั้น ปัญญาแทรกกันเข้าไปอย่างนั้นซิถ้าเป็นนักปฏิบัติ กิเลสนี้หรือเป็นตัวมีอำนาจเหนือมรรคผลนิพพาน มีกิเลสตัวไหนโคตรไหนที่ได้เคยเห็นมรรคผลนิพพานมาแล้ว และเคยเห็นมรรคผลนิพพานสิ้นไปแล้ว จึงได้มาหลอกโกหกโลกเขาละ

เราเปล่งวาจาทุกวันนี้เปล่งวาจาว่า กิเลส สรรณ คัจฉามิ อย่างนั้นหรือ เราเปล่งวาจาถึง พุทธ สรรณ คัจฉามิ องค์เอกฉลาดแหลมคมเหนือกิเลสปราบกิเลสให้อยู่ ก็คือ ศาสดาองค์นี้ ๆ องค์นั้น ๆ แนะ ธมฺม สรรณ คัจฉามิ อุบัติขึ้นมาเพราะความฉลาดของพระพุทธรเจ้า ไม่ได้อุบัติขึ้นมาเพราะกิเลสนี่นะ ทำไมเราจะไปก้มหัวหมอบกราบมันเวลามันผุดขึ้นมาภายในใจบังคับจิตใจ ปิดบังจิตใจว่ามรรคผลนิพพานไม่มี กาลนั้นมีมรรคผลนิพพาน กาลนี้ไม่มี ทำไปเท่าไรก็ทำไปเถอะ ๆ นี่มันกล่อมโลกมาสักเท่าไรแล้ว เราก็มึ่หมีตามีใจอยู่ทำไมจึงให้มันกล่อมเอาหน้าหนา ธรรมพระพุทธรเจ้าเป็นเครื่องเบิกทาง เป็นเครื่องปราบมันมีอยู่ ทำไมไม่เอามาเบิกทางไม่เอามาปราบ

กิเลสมันสิ้นซากไปที่ไหน มันมีกาลมีสมัยใหม่ สมัยโน้นกิเลสมี สมัยนี้กิเลสหมดเขตหมดสมัยแล้ว ไม่มีในหัวใจของสัตว์โลก มีไหม ว่ามรรคผลนิพพานไม่มีเท่าไร กิเลสยิ่งหนาแน่นขึ้นมาโดยลำดับลำดับ เราต้องย้อนมาดูมันบ้างซิ แล้วกิเลสเมื่อไรมันจะสิ้นซาก เมื่อไรมันจะสิ้นกาลสิ้นสมัยไป ทำไมจะสิ้นตั้งแต่เรื่องอรรถเรื่องธรรม กิเลสมันสิ้นไม่ได้หรือ นั่นเอาอย่างนั้นซิ เอาให้มันสิ้นให้เห็นซิ กิเลสสิ้นบนหัวใจแล้ว เอ้อ นี่สมัยนี้เป็นสมัยที่บริสุทธิ์เต็มที่ กิเลสได้สิ้นซากลงไปแล้ว ให้มันว่าบ้างซิ

นี่มีแต่มันมากล่อมทำโลงผีไว้สำหรับเรา ทั้ง ๆ ที่ทำความเพียรอยู่ก็มรรคผลนิพพานไม่มี เรากล่อมมันบ้างซินักปฏิบัติ ธรรมะพระพุทธรเจ้าไม่ได้สอนคนให้โง่นะ ธรรมะนี้ออกจากปราชญ์จอมแหลมคมที่สุดคือศาสดาองค์เอก นำมาชี้นำมาปฏิบัติให้รู้ให้เห็น มรรคผลนิพพานจะไปถามที่ไหน อยู่กับผู้ปฏิบัติแท้ ๆ สัจธรรม ๔ คืออะไร ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นั้นละอยู่ท่ามกลางแห่งสัจธรรมทั้งสี่นี้ สติปัญญา ๔ คืออะไร กาย เวทนา จิต ธรรม นี่ก็อยู่ท่ามกลางแห่งสติปัญญา ๔ นี้จะไปอยู่ที่ไหน มรรคผล

นิพพานอยู่ตรงนี้ ความบริสุทธิ์อยู่ตรงนี้ ไม่ได้อยู่กับกิเลส มีแต่พ้นแต่ไฟอยู่กับกิเลส มันเผาเอา ๆ

นี่มันค่อยเลื่อนค่อยลอยไปแล้วนะนักปฏิบัติของเรา เลยเป็นศาสนาพิธีไปหมด ไปที่ไหนมีแต่ศาสนาพิธีเต็มบ้านเต็มเมือง กว่าที่จะเข้าถึงตัวจริงนั้นแทบเป็นแทบตาย เดินไปซีแซงก์หักขาหัก โดนแต่พิธี อะไร ๆ ก็พิธี ๆ หาตัวจริงไม่เจอ มีแต่ลม ๆ แล้ง ๆ เอาซี ถ้าเอาตัวจริงดังที่กล่าวมานี้ นี่แหละคือตัวจริง หมุนมันตัว ๆ อยู่ด้วยความเพียร

เราบวชมาเพื่อศัสตรา เพื่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เราไม่ได้บวชมาเพื่ออะไรทั้งนั้นในสามแดนโลกธาตุนี้ เราบวชมาเพื่อพระรัตนตรัยทั้งสามนี้ นี่แหละเป็นศัสตราองค์เอก ธรรมอันเอก สาวกองค์เอก ที่จะนำเราให้หลุดพ้นไปด้วยสวากขาตธรรมของท่านหรือวิธีปฏิบัติของท่าน นำมายึดมาปฏิบัติ นี่ละผู้ที่จะพาเราพ้นทุกข์พ้นภัย สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นไม่ได้พาพ้น นอกจากทำเราให้จมลงเท่านั้น

ฉะนั้นจงพากันพิจารณา ฟังให้ถึงใจ ปฏิบัติให้ถึงธรรม แล้วจะรู้ขึ้นภายในจิตใจนี้เท่านั้นที่จะสามารถสัมผัสสัมพันธ์ธรรมหรือรับรู้ธรรมทั้งหลาย ตั้งแต่ธรรมขั้นพื้น ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติธรรม ไม่มีอะไรเป็นภาชนะนอกจากใจดวงเดียวนี้เท่านั้น แต่เวลานี้กิเลสกำลังถลุงใจดวงนี้จึงหาธรรมไม่เจอ แยกตรงไหนมีแต่กิเลส มีแต่ราคะตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ติดตันเผาอยู่ตลอดเวลา ธรรมหาความกระดิกไม่ได้ ไม่มีทางออกเพราะเราไม่เปิดทาง ให้แต่กิเลสถลุงทั้งวันทั้งคืน เอาให้ได้ซึมซี

พูดไป ๆ ก็เหนื่อย เอาละพอ